



Gener-Març del 2024

# Butlletí informatiu 523



Inclou Separata 244, “Els envelats dels germans Viñals i Berenguer a Terrassa”

## Editorial

“Menjar raïm per Cap d'Any porta diners per a tot l'any”

Encetem aquest nou any amb un refrany català que de ben segur que quasi tots nosaltres hem dut a la pràctica, ja que seguir les tradicions és recordar els nostres avantpassats a través dels costums i creences que es transmeten de generació en generació.

Quan acabem un any i en comencem un altre tenim temor. És moment de reflexionar, pensar i meditar sobre el que hem passat i posar entusiasme en els propers mesos. El nou any ens permet tornar a començar, fer canvis a la nostra vida.

L'arribada del nou any ens brinda l'oportunitat de deixar tot el negatiu i encetar nous projectes, aquells que teníem guardats i que no ens atrevíem a emprendre, noves fites. És moment per dir a les persones que són a les nostres vides i que la fan millor “t'estimo”, i agrair i perdonar.

El nou any és ple de clíxés que de vegades ens poden semblar absurds. Es parla molt de la pau, l'harmonia i la felicitat, però podem aprofitar-ho per començar a pensar a fer feliços els altres i també a nosaltres mateixos. També és un bon moment per donar les gràcies, perquè segur que us heu adonat que és una paraula que costa molt de dir.

El nostre estat d'ànim és força variable i el canvi de l'any ens torna sensibles, però encarar el nou any amb una actitud positiva ens dona forces per sortir-nos dels diferents problemes i obstacles que vindran durant els propers mesos. Hem de tenir presents les petites i grans coses que hem aconseguit a llarg de la vida i mai perdre els objectius que ens motiven; per tant, és important també treballar la voluntat i la disciplina.

Recordem les paraules *reflexionar*, *perdonar*, *estimar*, i *actitud positiva*.

I encara que aquest cop hem estat molt filosòfics, volem que gaudiu del primer butlletí de l'any preparat amb un amor especial. I a mida que arribin les activitats les comunicarem pels canals habituals.

A reveure,

FELIÇ 2023

Esther Nosàs  
Presidenta

**EXPOSICIÓ**  
**Montserrat: la muntanya màgica**  
Aportacions dels socis

Del 19 de gener fins el 3 d'abril de 2024  
A la seu de l'entitat, Rambla d'Ègara 340  
Dimecres i divendres de 18 a 20h  
Altres horaris, concertar amb 609935713

ASSOCIACIÓ DE COL·LECCIONISTES DE TERRASSA  
Amb la col·laboració de:  
Ajuntament de Terraça  
Tl LaFACT

**FIRA-MERCAT D'INTERCANVI, PROMOCIÓ DEL COL·LECCIONISME I ANTIGUITATS**

CADA DISSABTE DE 9:00 a 14:00 h.  
A la Rambla d'Ègara 270  
davant del Museu de la Ciència  
TERRASSA

Organitza i col·labora:  
ASSOCIACIÓ DE COL·LECCIONISTES DE TERRASSA  
Ajuntament de Terraça  
CONSORCI PER A LA NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

[www.colleccionistesgrupterrassa.wordpress.com](http://www.colleccionistesgrupterrassa.wordpress.com)

Amb la col·laboració de:



[www.colleccionistesgrupterrassa.wordpress.com](http://www.colleccionistesgrupterrassa.wordpress.com)

---

# Notícies de dins

## Àlbum de fotografies



---

### Participació a la fira Replega a Monsó

Els dies 2 i 3 de setembre la nostra associació va participar, com ha anat fent els darrers anys, en una de les fires més grans de col·leccionisme i intercanvi, que se celebra de fa anys a Monsó. Els nostres consocis Josep Alemany i Antoni Antolí hi van ser, van gaudir dels seus intercanvis i van presentar i oferir les edicions de l'Associació, per tal que siguin conegudes arreu.



---

### 2a Trobada d'intercanvi de punts de llibre

El 7 d'octubre, al bell mig de la Rambla, davant del MNACTEC, vam fer aquesta trobada a l'empara de la Fira Mercat de cada dissabte, per tal de donar-li visibilitat i comoditat. Així, es va poder gaudir d'un bon espai on un gran nombre de participants pogueren intercanviar, buscar, comentar i gaudir de la seva afició.







### Exposició Col·lectiva de Socis

El 20 d'octubre vam inaugurar aquesta exposició que enguany, degut al canvi de seu, hem presentat més tard del que era habitual. I, com sempre, el que no ha faltat és la il·lusió de mostrar allò que cadascú va col·leccionant amb paciència i dedicació.

Així, es van poder veure les esqueles de la col·lecció de Rafel Comes, els encenedors de l'Amador Magdaleno, les capsas de llumins de la M. Elena Garcia, els exlibris de Francesc Comellas, els records de l'exposició numismàtica del 1947 de Miquel Romagosa, els petits còmics que guardava Josep Ribera (EPD), els clauers de Domènec Aunós, les postals de joguines de Josep Valls, els ventalls de la Montserrat Anglada, les estampes de primera comunitat de Miquel Domingo, les plaques i medalles de Miquel Otzet, les targetes clau d'hotel de l'Antoni Antolí, les nines antigues de l'Esther Nosàs i els imants de nevera de la Joana Egea. Tota una mostra de la diversitat i riquesa de col·leccions.

A més, els que hi exposaven van tenir l'oportunitat d'explicar el que estaven mostrant i comentar el que volguessin de la seva afició. Un gran nombre de socis i amics ens van acompanyar, en una animada vetllada, que va finalitzar amb un excel·lent refrigeri ofert pels socis Montserrat Anglada i Antoni Antolí, a qui ho agraïm.

Montserrat Anglada,  
coordinadora de la Col·lectiva

### 1a Fira del Llibre en català a Terrassa

Promoguda pel Consell Local de la República i amb la participació de 22 entitats i llibreries es va celebrar al Raval de Montserrat el dissabte dia 7 d'octubre. L'Associació hi va participar i va col·laborar en l'edició d'un punt de llibre que es lliurava a tothom qui comprava un llibre a qualsevol parada. Els organitzadors van quedar molt contents de l'acollida ciutadana que va tenir i ja tenen previst organitzar la d'enguany.



### Trobada d'intercanvis de sobrets de sucre i sacarines

Lamentablement i per raons de salut dels seus promotors, en Miquel Paraire i la Margarida Altarriba, no es va poder fer la trobada anunciada per al novembre. Esperem a la propera i tenim constància d'una notable millora d'ambdós.

La propera trobada serà el febrer, data a concretar.

## El Cicle de Nadal

Des del dia de la Puríssima fins passat Reis hem pogut gaudir d'un pessebre a la nostra seu, gràcies a la col·laboració de l'Agrupació de Pessebristes de Terrassa, que, mitjançant en Jordi Cadevall, fa anys que ens el facilita. Enguany, obra del terrassenc Santi Pascual Talens. Els estem molt agraïts perquè ens ajuda a mantenir les tradicions seculares del nostre Nadal.

Com cada any es van posar a la disposició de socis i simpatitzants participacions i dècims de la loteria de Nadal, així com la llumineta, que combinada amb la loteria de Nadal obsequia la persona guanyadora amb una bona i completa panera nadalenca.

El divendres 15 de desembre vàrem gaudir de la tradicional trobada nadalenca a la nostra seu, amb la corresponent cantada de nades i piccolabis amb les popularment dites *restolines* nadalenques.



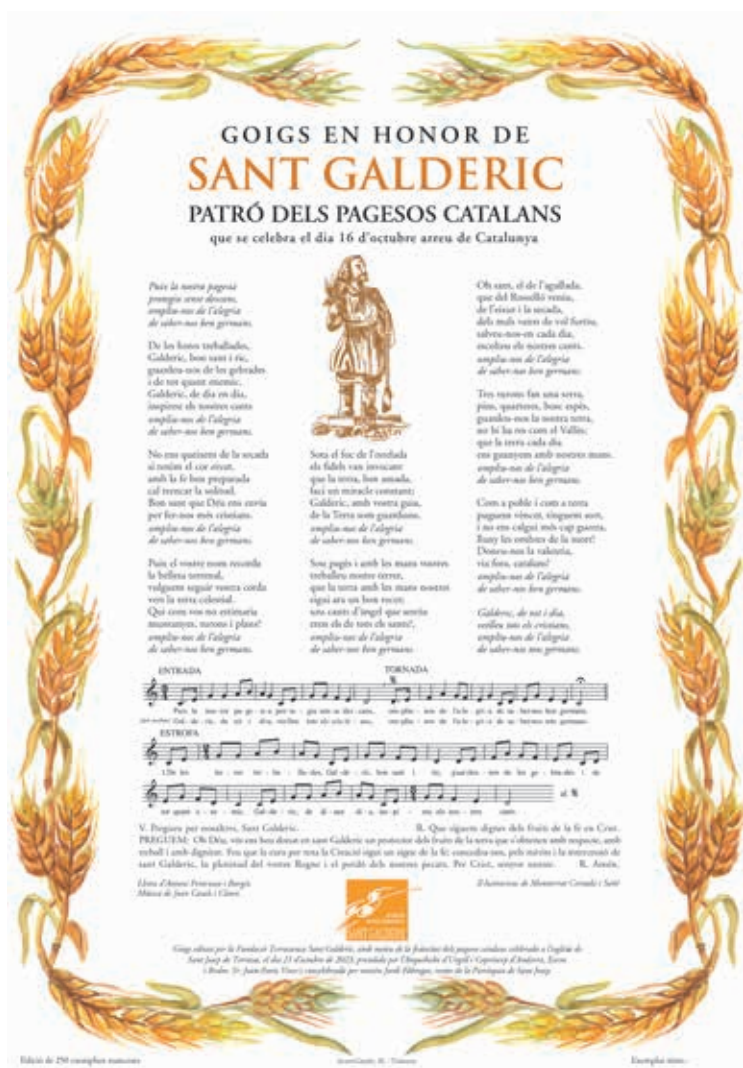


# Notícies de fora

## Els goigs de la Fundació Terrassenca Sant Galderic

Un any més han editat els goigs que des de l'any 2009 no han aturat, si bé n'han reduït el nombre d'exemplars numerats a 250. El 2009 Jeroni Font i Casals en va fer el primer disseny i a partir del 2010 se n'ha cuidat la Montserrat Cortada i Sañé, amb boniques sanefes creades per a cada edició. La lletra sempre ha estat del poeta Antoni Perarnau i Burgés i la música, del mestre Joan Casals i Clotet. La seva mida, fora del comú, és de 26x37,5 impresos en color sobre paper verjurat i l'lom repicats.

Els goigs són lliurats als assistents a la missa que se celebra cada any a la Parròquia de Sant Josep amb una estampa moderna -un bonic punt de llibre- dissenyat també per Montserrat Cortada. Fins a l'any 2022 van lliurat un ramet d'espigues, que enguany no han pogut obsequiar degut al mal any per al blat i tants d'altres cereals i fruits. Confiem, si plou, que anys a venir puguin tornar a la tradició.



## Hds-collectors

Al carrer Vinyals s'hi ha instal·lat una botiga de vinils promoguda pel seu propietari, en Jaume Soldevila. És la continuació de la parada de vinils que hi havia al Mercat dels diumenges a Sabadell, fins que va decidir muntar aquest establiment estable a Terrassa. Tot no ho pot tirar endavant i ha optat per la botiga. Hi trobareu sobretot clàssics moderns de rock, jazz i grups diversos d'arreu. També CDs, agulles de tocadiscos, samarretes, etc. Li desitgem tot l'èxit que mereix el seu esforç.



## Punts de llibre terrassencs

En ressenyem dos: el de la Fundació Torre del Palau, del seu servei Els Llibres de Terrassa, que enguany ha editat ni més ni menys que nou llibres nous, i el de l'Associació El Llibre de la Vida, dedicada a la preservació dels records de les persones, en què anuncien l'acte **Vine a recordar el Nadal** d'abans a la sala d'actes de la Masia Freixa. Del primer, en trobareu a la nostra Associació; del segon, potser també n'hi haurà.

# Els socis ens escriuen

## Aquells diumenges a Sant Antoni amb mon pare

Per Jordi Robirosa Dejean, periodista

Continuo amb una depressió profunda: cada cop menys jovent sap el que és la filatèlia; durant tant de temps el col·leccionisme més extens i democràtic que existia.

He reflexionat al respecte, distingits consocis, i crec que n'he trobat l'entrellat, el perquè de tot plegat. La filatèlia subsisteix com perviuen els idiomes: si es transmeten de pares a fills; si no, malament rai.

El meu pare Manel va descobrir aquesta afició quan ja era gran, però la va mantenir fins al darrer dels seus dies. Era un col·leccionista modest, però enormement apassionat. Tant li feia si els segells eren "matats" (cancel·lats) o nous: a ell li agradaven els motius. Col·leccionava Espanya, però els col·locava als àlbums temàticament (¿!?) i, a més, hi afegia unes notes que



extreia de l'Enciclopèdia Salvat que corria per casa; cosa que volia dir que escrivia en castellà; ell, que no enraonava mai en aquest idioma perquè li costava Déu i ajuda fer-ho.

Era un col·leccionista modest, però quan va veure que jo m'hi interessava va tenir una alegria enorme. Sovint anàvem plegats els diumenges al Mercat de Sant Antoni, on ell comprava sèries de pintura, que tant li agradaven, i a mi me'n comprava d'esports, que em fascinaven. Eren segells de poc valor econòmic, però això tant li feia. Amb el temps, jo vaig evolucionar i ja vaig passar a especialitzar-me en filatèlia olímpica antiga i en un país en concret, Islàndia. Però sempre que viatjava procurava anar a les oficines de correus i comprar-li segells del país que creia que li podrien interessar en valor facial. Esperava els meus retorn com si fos un nen.

I aquesta és la clau: els meus fills saben perfectament què és la filatèlia; però segurament els meus nets, si jo no he pogut alligonar-los, desconixeran fins i tot el significat de la paraula *filatèlia*. Vosaltres direu, ocasionals lectors, que això és llei de vida, que les "modes" passen i que les aficions canvien. I és veritat, però reivindico el meu dret que això em decebi moltíssim.

Conservo els àlbums del meu pare, amb les seves notes en castellà. Recordo que un dia que estava classificant

la seva col·lecció jo li vaig demanar: "pare, com és que a vostè li agraden tant els segells?". "Mira, Jordi -em va dir-: jo no vaig poder anar a estudi massa anys a causa de la guerra i els segells m'han ensenyat moltes coses".

## «Joguets de la nostra infància»

### PIPO: EL NEN FUMADOR

Per Josep Valls i Cardús



Així s'anomenà un ninot de cel·luloide amb pinta de pillet, amb gorra i mans a les butxaques, i pantalons de tirants, capaç de fumar cigarretes. Ens recorda el Vailet de les pel·lícules de Charles Chaplin (*Charlot*). Estimat lector: si la teva infantesa ha estat entre els anys cinquanta i seixanta, et sonarà haver-lo vist en algun estanc o al quiosc del teu barri. Era un ninot de

cel·luloide pintat a mà -d'un en un- que tenia un forat a la boca en què s'introduïa una cigarreta de paper, que venia dins un sobre que anava inclòs dins la capsa de cartró. El fet de ser pintats a mà fa que quasi cada un sigui diferent. Al encendre'l, es formaven unes anelles de fum que sortien de la cigarreta.

Té una alçada de 9 cm i un pes de 14 g. Es venia dins una capsa de cartró, tan valuosa com el mateix ninot. Les mesures de la capsa eren de 10x 3,5x2,5 cm.

El va fabricar l'empresa Sanromà, ubicada al barri de Sants de Barcelona (Miquel Sanromà i Fuquet-1942). És un joguet difícil de trobar en bones condicions. La majoria es trencaven en caure a terra o ser trepitjats, i molts cops es cremaven en deixar encesa la cigarreta. No cal dir que, quan hi jugaven els infants, el primer que desapareixia era la capsa de cartró.

Avui dia, aquest joguet seria impensable. Fomentar el tabaquisme entre els infants és prohibit. Hem de pensar que fumar estava ben considerat fins al 1930, i que la medicina no s'adonà dels greus efectes del tabac sobre la salut fins als anys cinquanta.



Paral·lelament, l'empresa Sanromà va llançar el CO-NILL FUMADOR, de la mateixa mida i material que el PIPO.

Em pregunto si potser el tabac no afecta els conills, o si el conillet fumador podria fomentar el tabaquisme femení... Qui ho sap?



# Les nostres dèries

Manel Ros Calsina entrevista **Miquel Romagosa i Suárez**

**“La numismàtica és molt més que un col·leccionisme, és una ciència”**



*Miquel Romagosa i Suárez (Terrassa, 1958) va estudiar a l'Escola Martí del barri de Sant Pere Nord i a l'Institut Blanxart, però, amb tot just 15 anys, va començar a treballar d'aprenent a l'AEG a la secció de bobinatge de motors. Quan va tornar de la mili va entrar a Cirsa, on ha treballat 41 anys com a tècnic de manteniment i reparació de màquines recreatives. Segurament, el fet de conèixer de primera mà aquest delicat sector ha fet que no li agradi gens freqüentar bars ni altres locals de joc.*

*Sempre s'ha sentit atret per l'agricultura i ha ajudat el seu pare en petites explotacions a Vacarisses i Torreblanca. També li agraden la música clàssica i la música catalana. Curiosament, i potser com a reflex de la seva vocació investigadora, el seu heroi de ficció és Sherlock Holmes, del qual col·lecciona pel·lícules, llibres i figures, entre d'altres objectes. Fins i tot, en alguna Fira Modernista ha sortit al carrer vestit com el famós detectiu, amb la seva pipa inclosa! També col·lecciona coses de temàtica terrassenca.*

## **D'on li ve la seva afició per la numismàtica?**

El meu pare, Miquel Romagosa i Bagué, era un petit col·leccionista de monedes, però va ser suficient perquè jo, tota la vida, hagi estat, literalment, rodejat de monedes: a casa dels meus pares compartia la meua habitació amb la vitrina on el meu pare les guardava.

També cal tenir en compte que ell ja va ser soci del Grup Filatèlic i Numismàtic, com a mínim des de l'any 1966 (és el carnet més antic que he trobat), possiblement per la seva relació d'amistat amb Eduard Segura, membre de la Junta.

## **Aleshores, va seguir l'afició del seu pare des de ben petit?**

Sí, recordo que l'acompanyava a la plaça Reial de Barcelona, on comprava algunes monedes de poc valor, però aviat vaig descobrir que les coses més interessants s'havien de pagar a uns preus molt elevats i el meu poder adquisitiu no hi arribava, i aleshores vaig decidir dedicar-me més a l'estudi de les monedes. En realitat, podríem dir que soc més un col·leccionista de llibres de numismàtica que de monedes reals. No sé si, en primer lloc, neix l'interès per les monedes que després porta als llibres o és a l'inrevés, però, en qualsevol cas, és fonamental que t'agradi la història universal.

## **Ha tingut l'oportunitat de formar-se en el món de la numismàtica?**

Bàsicament, soc un autodidacta. He reunit i llegit molts llibres d'aquesta temàtica i també he intentat formar-me assistint a cursets i conferències.

Soc soci de la Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, i rebo el seu anuari *Acta Numismàtica*, que és una publicació de gran nivell científic.

A Barcelona, he assistit bastants anys a cursos d'història monetària d'Hispania, organitzats pel Gabinet Numismàtic de Catalunya, que es troba al Museu Nacional d'Art de Catalunya.

A Terrassa cal destacar l'Institut d'Estudis Ibers, dirigit per Frederic Santaaulària (1941-2016). Abans era a l'Ateneu Terrassenc i després es van fer les sessions a la Biblioteca Central. Aquesta entitat ha portat importants estudiosos de prestigi en el món de la cultura ibera. Per part meua, durant diversos anys, vaig impartir un taller de moneda ibèrica.

## **Aleshores, el seu interès per les monedes està molt orientat a la seva vessant científica, oi?**

Hi ha molts tipus de col·leccionistes: des dels *stackers* que amunteguen objectes, els especuladors, els especialistes per temàtiques o èpoques, i els estudiosos, fins a arribar als investigadors científics. Per a mi, la numismà-

tica és molt més que un col·leccionisme, és una ciència, i s'hauria d'estudiar més a les universitats perquè, molt sovint, els arqueòlegs han de recórrer al numismàtic per la gran informació que aporta l'estudi de les monedes, des d'aspectes econòmics, històrics, religiosos, lingüístics, metal·lúrgics, culturals, epigràfics, etc.

Gràcies a estudis de moneda antiga s'han descobert moltes coses desaparegudes que no havien deixat empremta en altres suports d'informació. A més a més, la història de la moneda va començar al segle VII aC i és molt més antiga que, per exemple, la història dels segells.

### **Com valora l'evolució de la numismàtica des de mitjans del segle XX fins ara?**

Durant molts anys, la numismàtica va tenir molt prestigi i aquí a Terrassa van haver-hi grans col·leccionistes i estudiosos. Per exemple, l'any 1949 es va celebrar a Terrassa la primera Exposició Nacional de Numismàtica, cosa que avui seria impensable. Ara, malauradament, en quedem *quatre* i ja no existeix un àmbit de trobada de tots els aficionats

### **Ens podria fer cinc cèntims d'aquesta Exposició?**

La primera Exposició Nacional de Numismàtica va ser un esdeveniment realment extraordinari que es va celebrar durant la Festa Major de l'any 1949 a la sala de plens de l'Ajuntament i va rebre més de 5.000 visitants. Va estar patrocinat per l'Ajuntament, però s'hi van implicar totes les entitats culturals i socials de la ciutat. Gràcies als contactes del Sr. Jaume Llosas es va poder organitzar una gran exposició de caràcter nacional que va rebre moltíssimes adhesions internacionals i va tenir un gran ressò per la participació dels millors especialistes del moment, com el senyor Francesc Xavier Calicó com a tècnic i responsable, en gran part, de l'exposició. Entre altres actes, com conferències, es va retre homenatge al Dr. Josep Amorós, aleshores director del Gabinet Numismàtic de Catalunya, i es van exposar 43 vitrines, una d'elles de la Fàbrica Nacional de Moneda y Timbre (FNMT).

Precisament l'any 2024 en serà el 75è aniversari i crec que valdria la pena organitzar algun acte en record i commemoració d'aquella exposició tan important. Per part meua, aquests dies, tinc exposada a l'Associació de Col·leccionistes una mostra d'objectes i publicacions del que va ser aquell esdeveniment.

### **Actualment, quines són les fonts d'adquisició de monedes antigues?**

Al mercat de la Plaça Reial de Barcelona encara es poden trobar monedes antigues i modernes, però, en aquest tipus de mercats, cal anar molt amb compte, millor tenir confiança en el venedor. Personalment, m'estimo més els comerços de confiança perquè ofereixen més garantia. Tot i que aquí en queden molt pocs, encara se'n poden trobar a la resta d'Espanya i

també als Estats Units i alguns països sud-americans. Curiosament, allà hi ha associacions molt potents que organitzen fòrums per internet molt interessants.

### **Quins museus destacaria per les seves col·leccions de monedes?**

A escala internacional, destaquen els museus de Londres i París. A Madrid són importants el museu Arqueològic Nacional i el museu de la Fàbrica Nacional de Moneda y Timbre. A Còrdova tenen un museu arqueològic molt interessat per tot el món de l'Al-Àndalus. A Barcelona, tenim el Gabinet Numismàtic de Catalunya.

Malauradament, però, és una llàstima que a Terrassa no disposem de cap exposició permanent. Crec que el Museu de la Ciència i la Tècnica seria un bon lloc per tenir alguna secció dedicada a l'encunyació de monedes. A part dels fons de monedes que han anat rebent les diferents institucions locals, el món de la moneda també té una vessant tècnica molt important i seria ideal exposar-la en aquest gran museu nacional, perquè la Numismàtica és ciència i tècnica.

### **Ha pensat en la continuïtat futura de la seva col·lecció?**

De moment, als meus fills no els interessa massa tota aquesta temàtica. Crec que el més interessant és la meua biblioteca especialitzada, però s'haurà de veure si hi ha alguna entitat a la qual pugui interessar.



Medalla encunyada el 1949 per l'Ajuntament de Terrassa en motiu de la 1a Exposició Nacional de Numismàtica.



# El Col·leccionisme a Internet

Per **Santi Rius** – srcterrassa@gmail.com

## Col·leccions de pessebres

Avui no parlaré de la història dels pessebres, que podeu trobar fàcilment a internet, sinó que dedicaré unes línies a parlar dels concursos de pessebres de la nostra ciutat, en homenatge a la llarga tradició que tenim i mantenim.

Diuen, els que hi entenen, que el primer concurs de pessebres local el va organitzar l'anomenat **Centre Excursionista Montserrat** l'any 1929, d'això fa exactament 94 anys. I també sembla que la **Schola Cantorum** n'havia organitzat un altre el 1924, però que en tot cas no va tenir continuïtat.

L'any 1931 la **Joventut Catòlica del Centre Social** va organitzar de nou el concurs de pessebres de Terrassa just fins a l'inici de la Guerra Civil, l'any 1936, en què tot el que tenia a veure amb temes religiosos no tenia gaire futur.

Cal esperar a la finalització de la **Guerra Civil** per tornar a veure la convocatòria del concurs de pessebres a la nostra ciutat l'any 1940. Els premis d'aquells primers anys eren figuretes, llibres i imatges que s'exposaven a l'aparador de la **llibreria de la Vda. de M. Utset** del carrer Sant Pere.

L'any 1943 un grup de joves d'**Acció Catòlica del Centre Social** van crear l'**Agrupació de Pessebristes de Terrassa** amb en **Modest Simó i Ciurana** a càrrec de la presidència.

Cal indicar que, en aquells anys, a més dels **pessebres** es feien els anomenats **calvaris** (representació de l'escena del calvari de Jesucrist). Aquests primers pessebres es feien a la seu de l'agrupació del **carrer Major, 6**, i es podien visitar els dies festius d'11 a 1 i de 5 a 8.

I què millor que començar la nostra ruta visitant el web d'un col·leccionista anomenat Fulgencio Estévez García, de Tenerife, que és també pessebrista. Diuen que té una de les col·leccions més importants d'Espanya i potser del món sobre aquest tema.

La col·lecció que ha reunit té més de 8.100 obres i documents, la qual cosa suposa més de 24.000 peces procedents de més de 197 països de tot el món. Col·lecciona escenes del Naixement sobre tot tipus de suport: figuretes, talles, icones, pintura, llibres, revistes, caixes, tapissos, postals, roba, begudes, monedes, discs, etc. Us recomano visitar el seu web: [www.andresbelenista-tenerife.com/](http://www.andresbelenista-tenerife.com/)

Ara podríem acostar-nos al Museu Internacional de Arte Belenista de Mollina, prop de Màlaga, <https://www.museodebelenes.com/>, on podreu admirar diorames, cúpules i pessebres monumentals. No us decebrà.

També podem visitar la Muestra del Belén a Jerez, <http://www.museodelbelen.es/>, on trobareu informació dels orígens del pessebrisme.

I si voleu viatjar us recomano que aneu a visitar Sant Gregorio Armeno, el carrer dels pessebres a Nàpols: <https://www.napoles.net/via-san-gregorio-armeno>

Per als més aventurers, també us recomano anar a visitar a la Costa Amalfitana el pessebre submarí de la Gruta Esmeralda de Conca dei Marini, on podreu gaudir de 5 estàtues de fibra de vidre col·locades a 4 metres de profunditat: <https://www.italia.it/es/campania/salerno/grotta-dello-smeraldo>



*Pessebre Camerún*



*Pessebre llançadora*



*Pessebre Terrassa 1940*

# Per saber-ne més

Per Santi Palos

## Un tomb per la selva del col·leccionisme de Tarzan (2)

### Els apòcrifs argentins<sup>1</sup>

Podríem passar-nos la vida llegint (i col·leccionant) novel·les de Tarzan sense rellegir-ne (ni repetir-ne) cap. Enllestides les vint-i-quatre que va escriure i va publicar el creador del personatge, l'escriptor nord-americà Edgar Rice Burroughs (ERB), entre 1912 i 1966, el cànon "tarzanià" que vam repassar, en les seves edicions catalanes i castellanques, en l'anterior número del butlletí, el lector esdevingut addicte a aventures literàries del Senyor de la Jungla albirarà i voldrà endinsar-se en territoris nous i ignots: les novel·les de Tarzan autoritzades pels hereus d'ERB; els pastitxos no autoritzats; els imitadors més o menys descarats del personatge (els "tarzànides") i fins i tot les paròdies. Uns paratges amb límits difícils d'establir, i zones encara per cartografiar, en què es poden fer troballes interessants, tant literàries com relacionades amb la història cultural (o la història *tout court*). On també, però, podem enfangar-nos en les arenes movents de la literatura popular industrial, escrita només per satisfer la demanda d'un mercat i en què la recerca del benefici econòmic prima per damunt dels valors literaris (sovint, ben minsos o inexistent). Per descomptat, el profit de les expedicions dependrà en bona part del grau de gaudi que el lector tregui de les històries de ficció, més o menys fantàstiques, que blancs forçuts, criats a la selva pels grans simis i abillats només amb tapall, protagonitzen en els indrets més profunds de l'Àfrica negra. També, d'altra banda, de l'èxit en la cacera de les peces: aquest tipus de literatura "barata", com sabem, té tendència a evaporar-se, per la baixa qualitat del paper i l'enquadernació, però sobretot per la consideració que, per la seva (presumpta) baixa qualitat no mereix ni la preservació ni l'estudi (un pensament també de baixa qualitat, presumeixo).

L'èxit de les novel·les de Tarzan, i la visió de negoci del seu creador, va fer del personatge un dels primers fenòmens de cultura de masses a escala gairebé planetària, la qual cosa comporta que el nombre de pastitxos i plagis del Senyor de la Jungla resulti inabastable. El desembre del 2020, l'*ERBzine*, publicació (ara digital) i oficial de l'empresa ERB. Inc, va publicar l'última revisió de "A partial list of Edgar Rice Burroughs pastiches". De Tarzan n'indexava 232, sumant-hi novel·les, històries breus i fins i tot poemes. I això només tractant-se d'obres publicades o bé traduïdes en anglès! En la nostra llengua no en conec cap, però cal dir que la història dels pastitxos i apòcrifs argentins de Tarzan, tan buscats (i difícils de trobar i cotitzats), i també tan celebrats per alguns tarzanòfils, va ser feta bàsicament per catalans i mallorquins, està farcida de cognoms catalans, i ens dona moltes pistes sobre l'emigració catalana a l'Argentina i la seva relació amb la indústria editorial d'aquell

país (una història poc coneguda a Catalunya i en bona part encara per escriure).

### El Tarzan de Quintana Solé i Lluís Macaya

El seu protagonista es diu Joan Carles Torrendell (Palma de Mallorca, 1895-Buenos Aires, 1961) i era fill de Joan Torrendell i Escales (Palma de Mallorca, 1869-Buenos Aires, 1937), periodista i escriptor que al Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, l'any 1906, havia presentat una ponència de tema força actual: "Transcendència del periodisme per a la propaganda i la consolidació del renaixement i la restauració de la nostra llengua"<sup>1</sup>. Joan Carles Torrendell arribà a Buenos Aires el 1907, on va treballar un temps a la llibreria i editorial La Facultad. Amb només 20 anys, el 16 de juny de 1916, fundava una editorial que primer batejaria amb el seu cognom. En veure les dificultats que els llibreters i els distribuïdors tenien per pronunciar "Torrendell" bé, va decidir escurçar el nom de l'editorial a les tres primeres lletres. En els 55 anys de la seva existència (els deu últims, traspassat el seu fundador, sota la direcció del seu fill, Jordi), Tor (i la dotzena d'editorials de marca blanca que en depenien) va publicar uns disset mil títols, entre llibres i revistes, un o dos cada dia, i d'una tirada mínima de cinc mil exemplars, segons les estimacions de Carlos Abraham, gran arqueòleg, i gran savi, de la literatura popular sud-americana, i autor del llibre *La editorial Tor: medio siglo de libros populares*<sup>2</sup>, de qui manllevo les dades d'aquest apartat. Torrendell va veure que hi havia un mercat potencial immens per als llibres que tinguessin un preu de venda baix, i va explotar-lo al màxim. Cal dir que, en el seu afany que els seus llibres fossin barats, i donessin beneficis, tot li semblava vàlid, a Torrendell. La seva gasiveria i les seves astúcies per tal d'estalviar-se despeses han esdevingut llegendàries<sup>3</sup>.

A l'Argentina, les revistes *Pucky* i *Aventuras* havien publicat, per capítols, novel·les de Tarzan, a finals de la dècada de 1920, però mai n'havia sortit cap en llibre. Fins que l'any 1932, arran de l'èxit als cinemes de Buenos Aires de la pel·lícula *Tarzan de los monos*, la primera de les protagonitzades per Johnny Weissmuller, Torrendell es va decidir a incorporar-les a la col·lecció "Misterio", que publicava mitjançant J.C. Rovira (editorial "fantasma" que tenia com a adreça un apartat de correus), i de la qual feia totes les portades el dibuixant i pintor català Lluís Macaya (1888-1953), format a París amb els

<sup>1</sup> Joan Torrendell i Escales (Palma de Mallorca, 1869-Buenos Aires, 1937) va viure alternant períodes entre Mallorca, Catalunya, l'Uruguai i l'Argentina. Fou editor, director, fundador i col·laborador de diaris i revistes, exercí la crítica literària i és autor, entre altres obres, dels drames *Els encarrilats* i *Els dos esperits*, i l'assaig *La política catalanesca*.

<sup>2</sup> Editorial Tren en Movimiento, 2012

<sup>3</sup> "Pésimas ediciones, mal traducidas, terminadas donde el pliego concluía por razones técnicas y no por designio del autor, denuncian ya los vicios de la desaprensiva y gran industrialización del libro. A esta editorial no la tiene en cuenta ningún cronista, por constituir una página negra en la historia editorial, pero su existencia, no por esa omisión ha sido menos real", escriu sobre l'editorial Tor l'editor Luis Peña Lillo, en el seu llibre *Los encantadores de serpientes (mundo y submundo del libro)*, 1965.



avantgardistes i que a Barcelona també n'havia fet per a *Llegiu-me*, la revista que publicà la primera traducció al català de Sherlock Holmes. El 3 de maig de 1932, com a número 85 de "Misterio", J.C. Rovira posava a les llibreries *Tarzán de los Monos*, d'Edgar Rice Burroughs, sense indicar el nom del traductor, i amb portada de Lluís Macaya.

*Tarzan de los Monos* esdevingué de seguida el llibre més venut de Rovira/Tor, de manera que Torrendell va continuar publicant a "Misterio" totes les novel·les de Tarzan d'Edgar Rice Burroughs, que aleshores eren catorze, totes amb les magnífiques portades de Macaya. Cal dir que Danton Burroughs, net de l'escriptor, conserva al seu arxiu el contracte pel qual aquest va cedir a Torrendell els drets de publicació a l'Argentina de les quatre primeres novel·les, però no té cap paper que doni testimoni que cedís també els de les altres. Quan va haver publicat totes les novel·les de Tarzan, Torrendell va intentar repetir l'èxit amb la sèrie de Burroughs ambientada al planeta Mart i protagonitzada per John Carter, també amb portades de Macaya (les millors de la seva producció). Però el públic no volia més novel·les de Burroughs, sinó més novel·les de Tarzan. De manera que Torrendell va aturar les aventures de John Carter després de la quarta i va encarregar a Alfonso Quintana Solé que escrivís novel·les de Tarzan imitant l'estil d'ERB. El coneixia d'haver estat secretari de redacció de la revista *La Atlántida*, en què el seu pare escrivia crítica literària. I Quintana Solé s'hi va posar. El número 119 de la col·lecció "Misterio" presentava *Tarzán triunfante*, traducció de *Tarzan Triumphant*, la quinzena de la sèrie original d'ERB. Però el següent portava *Tarzan en el valle de la muerte*, mantenint el nom d'Edgar Rice Burroughs a la portada i amb la indicació, a la primera pàgina, que l'havia traduït "directament de l'anglès" Alfonso Quintana Solé, que realment n'era l'autor. El primer Tarzan apòcrif argentí.

Després vindrien *Tarzán el vengador* (n. 121), *Tarzán en el bosque siniestro* (n. 122), *Las huestes de Tarzán* (n. 123), *Tarzán y la diosa del mar* (n. 124), *Tarzán y los piratas* (n. 125), *Tarzán el magnánimo* (n. 126), *La muerte de Tarzán* (n. 127), *La resurrección de Tarzán* (n. 128), *Tarzán el justiciero* (n. 129), *Tarzán y la esfinge* (n. 130), *La lealtad de Tarzán* (n. 131), *El secreto de Tarzán* (n. 132), *Tarzán y el Buda de plata* (n. 133) i *Las huellas de Tarzán* (n. 134). Els primers títols porten a la portada el rètol de "Últimas aventuras del famoso Tarzán de los monos", canviat després per "Segunda serie extraordinaria de aventuras del rey de los monos". Pel que fa a la qualitat de les novel·les de Tarzan de Quintana Solé, Carlos Abraham ha escrit que "es con frecuencia superior a las del propio Burroughs: tenían tramas mejor armadas, estilo más cuidadoso y pulido, y personajes con un fondo psicológico más elaborado y plausible. Lo que no deja de sorprender teniendo en cuenta el escaso tiempo disponible para la redacción. Siempre estaba presente el 'sense of wonder', y en algunos volúmenes incluso puede advertirse un sentido de lo extraño y de lo maravilloso que en cierto modo prefigura al realismo mágico, como ocurre en la historia de la tribu africana cuyo

caudillo prohibió la risa (*La ley de Tarzán*)"<sup>4</sup>. A la *partial list* de pastitxos elaborada per Burroughs, Inc. figuren, per cert, les traduccions a l'anglès de totes les novel·les de Quintana Solé, totes traduïdes (i "autoeditades") per Ward Orndoff, tret de dues, que ho van ser per J.G. Huckenpöhler; ambdós, burroughsfiles d'upa i col·laboradors de l'*ERBzine*; especialment conegut Huckenpöhler, que va morir l'any passat.



A la "Tercera serie extraordinaria de aventuras del rey de los monos", el nom d'ERB desapareix de la portada i apareix la frase "Versión de Alfonso Quintana" a la primera pàgina. Aquesta tercera sèrie comprèn *Tarzán y el profeta negro*, (n. 139), *La odisea de Tarzán* (n. 140), *Tarzán y el elefante blanco* (n. 141), *La justicia de Tarzán* (n. 142), *Tarzán y el lago de fuego* (n. 143), *El nieto de Tarzán* (n. 144), *Tarzán el implacable* (n. 145), *El rescate de Tarzán* (n. 146), *Tarzán y la luna roja* (n. 147), *El secuestro de Tarzán* (n. 148), *La venganza de Tarzán* (n. 149) i *Tarzán en el reino de las tinieblas* (n. 150).

#### El Tarzan de J.A. Brau (Rodolfo Bellani)

Els dos primers volums de la "Cuarta serie de aventuras extraordinarias del rey de los monos", *Tarzán y el velo de Tanit* (n. 151) i *La ley de Tarzán* (n. 152), són els darrers que va escriure Quintana Solé. Fou rellevat per Rodolfo Bellani (1904-1984), que feia servir el pseudònim de J.A. Brau Santillana i enviava els originals des de Bolívia, on vivia. Bellani és autor de tots els altres títols de la "Cuarta serie": *Tarzán y el búfalo de barro* (n. 153), *La misión de Tarzán* (n.

<sup>4</sup> Abraham, C. (2009, 15 d'agost). *Los Tarzanes apócrifos argentinos*. QuintaDimension.com <https://www.quintadimension.com/node/326>

154), *Tarzán y el buitre maldito* (n. 155), *La salvación de Tarzán* (n. 156), *Tarzán y el diablo de la selva* (n. 157), *La gratitud de Tarzán* (n. 158), *Tarzán y la diabólica Ofelia* (n. 159), *El rey de la selva y el judío errante* (n. 160), *Tarzán y el 'Angus Circus'* (n. 161) i *La sombra de Lord Greystoke* (n. 162). I també de tota la "Quinta serie": *Tarzán y el hurón* (n. 163), *La clave de Tarzán* (n. 164), *Tarzán y el monstruo!* (n. 165), *La furia de Tarzán*, (n. 166), *Tarzán, dueño del sol* (n. 167), *La maldición de Tarzán* (n. 168), *El refugio de Tarzán* (n. 169) i *El castigo de Tarzán* (n. 170).

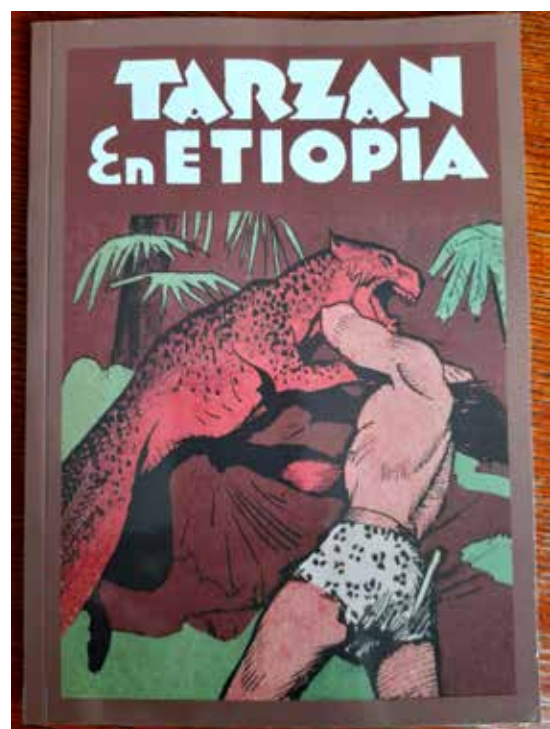


Encara n'hi ha un altre, l'últim, de Tarzan apòcrif argentí publicat per Torrendell, *Tarzan en Etiopía*. Ha adquirit una fama especial pel fet que pot llegir-se com una crítica a l'ocupació italiana d'aquest país (1936-1941). Obra també de Bellani, cal suposar, tinc dades contradictòries sobre l'any i les condicions de la seva publicació. Carlos Abraham<sup>5</sup> assenyala que va publicar-se per capítols entre els números 329 (23 de juliol de 1936) i 334 (27 d'agost de 1936) d'una altra col·lecció de Tor, la "Biblioteca Sexton Blake" (la resta de pàgines d'aquests números eren històries del detectiu Sexton Blake). En canvi, en la reedició de Jorge Tarancón, publicada el 2021, *Tarzan en Etiopía* sembla ser un número normal de la "Quinta serie", i a la primera pàgina indica que fou publicat originalment "en la colección Misterio de la editorial Tor, en 1933". Jorge Tarancón (DonJorge) és un col·leccionista madrileny que, al llarg dels darrers anys, ha anat publicant reedicions en facsímil de diverses sèries de novel·la popular. L'any 2013 va començar a treure

aquests "tarzans" apòcrifs de l'editorial Tor, i el maig del 2021 va completar la reedició publicant els darrers números d'un total de 48. La seva iniciativa ha donat alguns lectors nous a aquestes novel·les i n'ha descobert l'existència a molts aficionats a Tarzan i a la literatura *pulp*. Malauradament, són edicions no venals, publicades "para disfrute personal de un grupo de amigos aficionados a la novela popular". És a dir, amb un tiratge molt petit, la qual cosa dona peu als especuladors (quan escric aquestes ratlles, a TodoColección se n'ofereixen diversos exemplars a 30 euros i pujant).

Fins i tot podrien resultar més accessibles els exemplars de la "Colección Tarzán Gigante", en la qual, al llarg de l'any 1959, Tor va voler treure un darrer profit dels seus apòcrifs del personatge. Carlos Abraham n'ha registrat vuit números: *Tarzán el magnánimo* (n. 1), *Tarzán el vengador* (n. 2), *Las huestes de Tarzán* (n. 3), *Tarzán en el valle de la muerte* (n. 4), *Tarzán y los piratas* (n. 5), *Tarzán y la diosa del mar* (n. 6), *La muerte de Tarzán* (n. 7) i *La resurrección de Tarzán* (n. 8). L'ordre era un pèl diferent del de l'edició original dels anys trenta, i la portada no portava el nom d'ERB ni el de l'autor de la il·lustració. A la primera pàgina es pot llegir "versión de J.A. Brau Santillana", si bé en l'edició original algunes d'aquestes novel·les foren "traduïdes" per Quintana Solé.

Cal assenyalar, finalment, que, entre 1945 i 1948, Tor va publicar *Historia de Tarzán de los Monos*. Una col·lecció que, amb el mateix format que "Misterio", presentava només les novel·les originals d'ERB i en ordre cronològic. És a dir, que *Tarzán triunfante* no va ser seguida per un apòcrif, sinó per altres d'ERB, *Tarzán y los hombres leopardo*, la primera. *Historia de Tarzán de los Monos* tingué una distribució àmplia a l'Estat espanyol, i encara se'n troben sovint exemplars a les llibreries de vell. Són fàcilment identificables per les vistoses i acolorides portades del dibuixant Ricard Palau.



<sup>5</sup> Op.cit.





Imatges cedides per Ruben Soto



## El Camp d'Agde – El camp dels Catalans

Per Xavier Andreu i Bartolí

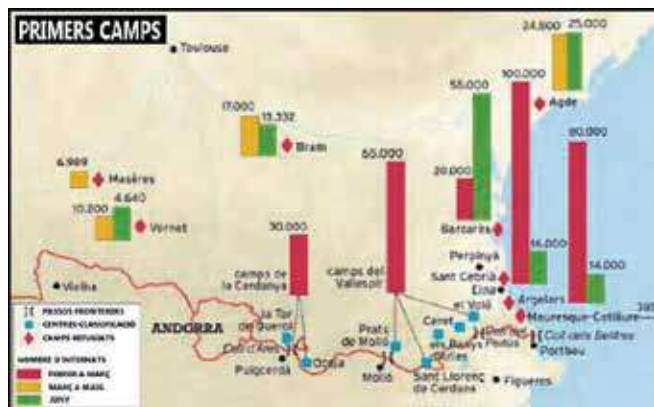
El 26 de gener de 1939, entra per la Diagonal de Barcelona el general Yagüe amb 90.000 efectius de l'exèrcit franquista, que van passar per la plaça Catalunya, les Rambles i la plaça Sant Jaume. La República estava vençuda i la fi de la guerra era imminent.

Ja feia dies que sortien de la ciutat i d'altres localitats catalanes una corrua de civils i militars més o menys compromesos amb la República cercant asil a la pàtria de la *Liberté, Égalité, Fraternité*, escapant-se de la segura repressió franquista; Franco no deixava dissidents al darrere: no n'hi havia prou a guanyar la guerra, s'havia d'aniquilar l'adversari.



França, que no esperava aquesta allau, va obrir uns camps del tot insuficients primer per recollir, després per classificar i més tard amb intenció de fer-los permanents.

Cal pensar que la Catalunya Nord tenia en aquells anys una demografia d'uns 230.000 habitants (Perpinyà en tenia uns 72.000) i no és difícil imaginar el conflicte catredalici que representava acollir de cop i volta quasi 500.000 refugiats, als quals cal sumar tots el efectius que va haver de traslladar vora la frontera per fer serveis militars i civils de control, triatge, vigilància, sanitat...



Després d'aquests primers camps d'acollida, classificació i control, se'n van anar bastint uns altres més a l'interior amb propòsit de continuïtat.

El més conegut d'aquests primers camps d'acollida va ser el d'Argelers, on s'adreçaven al principi tots el refugiats, i que en pocs dies va arribar als 90.000 interns, que no tenia absolutament cap estructura bàsica ni cap construcció permanent i era a la platja, només tanques de filferro i el mar, i era del tot ingovernable i impossible de resistir-hi gaires dies. Aviat se'n va establir un altre, el de Sant Cebrià, per descongestionar el d'Argelers, però en poc temps es va trobar amb el mateix conflicte i aleshores se'n va obrir un tercer més al nord, el del Barcarès, que va arribar als 55.000 reclusos.

En haver-ne de bastir un altre, es van fer gestions per recloure en un sol camp la major part possible de refugiats catalans de clara filiació republicana i propers a la Generalitat. Es volia evitar la disgregació d'aquest col·lectiu.

Es va fer a Agde i es va començar a construir a finals de març, i al maig ja era ple. Tenia una cabuda per a uns 20.000 interns, encara que va tenir puntes de 25.000.



S'hi van allotjar militants d'ERC, d'Estat Català, de la Unió de Rabassaires, soldats de la Columna Macià-Companys, mossos d'esquadra...

Per als promotors va ser un èxit, ja que es va poder influir en l'organització del Camp i es va intentar ajudar en la mesura del possible, al marge de les directrius espanyoles: "hem aconseguit donar un segell propi a aquest camp. Tots els rètols, notes, ordres... es redacten en català, l'altaveu estava en mans de catalans i donava les informacions en català". Malgrat ser un camp de concentració, s'hi van fer activitats esportives, culturals, artístiques...





Per tot això es coneixia i es coneix encara com el "camp dels catalans".

Un dels conflictes seriosos amb què es va trobar l'Administració francesa va ser el servei de correus. No hi havia res previst. A poblets de pocs milers d'habitants, de cop i volta s'hi estableixen uns camps que multipliquen per molt la feina normal dels funcionaris.

En el cas d'Agde, cal tenir en compte que la ciutat tenia aleshores 9.000 habitants, que amb el camp es multipliquen per tres; una de les primeres coses que feien els interns era escriure a familiars o a qui els pogués ajudar en la difícil situació en què es trobaven.

Encara en aquest cas se'n van sortir relativament bé. Es va buscar la col·laboració d'interns amb experiència i es va muntar una precària "oficina" que, malgrat tot, va anar fent el servei amb relativa normalitat.

Se'ls va proveir d'un encuny mata-segells propi, del qual es coneixen tres tipus:

Un era sense hora de recollida, damunt de la data; l'altre, amb 18 h i un estel de 6 puntes (recollida a les sis de la tarda) i un altre amb 18.50 h (recollida a tres quarts i mig de set).

A tots els refugiats se'ls va donar mensualment dos segells de franquícia, de 90 cèntims, tipus ceres, sobrecaratregat.



Com que mancava de tot, a vegades es dipositaven al servei cartes sense franquejar; si el destinatari era dintre l'Estat francès, a l'arribada, el receptor havia de pagar el doble de la taxa (1,80 francs en lloc de 0,90); quan les cartes anaven a Espanya sense segell es taxaven en 1,40 pessetes. Si estaven franquejades amb el segell de franquícia, aquest es valorava en 90 cèntims de franc i es taxava per la resta. De tota manera, es poden trobar algunes cartes que no es van taxar, probablement per condescendència dels funcionaris.

Al desembre de 1939 va disminuir molt l'estada de catalans, ja que uns van tornar a Espanya i altres es van enrolar a les companyies de treballadors que va bastir el govern francès o a la Legió i als Regiments de marxa de voluntaris.

Els mateixos barracons es van aprofitar per allotjar, fins que el camp es va tancar el desembre de 1942, com-

ponents de l'exèrcit txecoslovac, belgues, indoxinesos, companyies i grups de treballadors estrangers... En fi, es va anar fent servir segons les necessitats d'aquells temps convulsos.

El tracte... hi va haver de tot.

Farem esment d'un parell de casos.

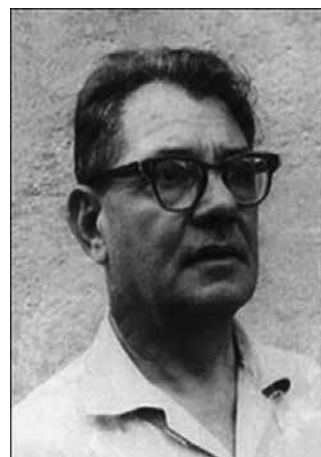
L'alcalde de la ciutat va ser convidat a la inauguració d'una mostra d'artistes interns al camp; va veure que hi havia talent i va contractar un pintor, Pere Cadena, que conjuntament amb l'escultor Àngel Tarrac i el ferrer Antoni Clavell van decorar l'Ajuntament. Cadena va fer uns murals, un d'ells a la sala de plens, avui sala de casaments, de tal manera que els ciutadans que es casen ho fan sota un mural fet per un català republicà refugiat.

En Tarrac, que ja era un escultor consagrat, va fer un baix relleu que simbolitzava la llibertat, la pau i el treball industrial i agrícola; hi ha també representat el martell i la falç, comunistes.

I el ferrer Clavell va fer cinc magnífics llums que il·luminen l'actual sala de casaments.

Un altre refugiat català, Francesc Prat i Puig, fill de la Poble de Lillet, mestre i arqueòleg, va fer amistat amb un farmacèutic del poble aficionat que va aconseguir permís per fer excavacions i van descobrir uns jaciments ibèrics en un lloc dit *La Clape*. Va emigrar i es va instal·lar a Santiago de Cuba, on va practicar l'arqueologia i va ser un docent molt reconegut i respectat. Va dedicar molt esforç a conservar i restaurar edificis històrics, i té concedida l'Orden de Isabel la Católica del Estat espanyol i la Creu de Sant Jordi de la Generalitat.

A part del dramatisme personal, l'exili republicà va representar per a Catalunya i per a Espanya perdre una quantitat immensa de talent -mestres, catedràtics, investigadors, artistes...-, que es van substituir per la més estricta i miserable mediocritat. Encara no ens n'hem refet.



## Les veus del Centre d'Estudis dels Ports.

# Setanta anys de Vallivana a Terrassa

Manuel Beser Jordà, Centre d'Estudis dels Ports.  
centrestudisdelports@ymail.com

A Terrassa existeix l'Associació Cultural "El Maestrat" que és hereva de l'antic Montepio de Fills del Maestrat que tenie funcions d'assegurança sanitària molts anys abans que no existís la Seguretat Social. Aquesta entitat va aparèixer a Barcelona amb secció a Terrassa l'any 1916 quan molts dels emigrants de les comarques dels Ports i limitrofes, no disposaven de gaires recursos econòmics en cas de malaltia, accident, naixement, viudedat o defunció. Tot açò venie des que aquests emigrants s'ajuntaven per a pagar un enterrament digne a aquell que havia mort fora de la seua terra. La secció de Barcelona i la de Terrassa van estar sota la mateixa entitat, però els comptes es portaven separatament i veient que la secció de Terrassa era deficitària, van decidir separar-se, cosa que es va aconseguir l'any 1937 en plena guerra civil seguint les normes de la "Llei de Mutualitats" (1934) assignades per la Generalitat de Catalunya que volie que les assegurances estiguessin a mans dels mateixos treballadors i no dels empresaris.

El Montepio tenia com a principals activitats, a part de l'assistència als enterraments dels seus associats, una missa de difunts que a Terrassa es feia el segon diumenge d'abril a la parròquia de Sant Pere, on des de l'any 1928 existia una imatge de la Mare de Déu de Vallivana, que als inicis de la Guerra Civil es va destruir. Així mateix en els anys trenta es feien els aplecs a les Fonts, un barri entremig de Terrassa i Rubí que pertanyia al terme municipal de Sant Quirze del Vallès. La festa de retrobament consistie en una processó amb la imatge de la Verge, recital de poesies per part de nens i nenes, celebració de l'eucaristia amb el rector Mn. Josep Homs, una subhasta de productes de rebosteria per a ajudar a les despeses de la festa, música directa del gaiter, tabaler i de la rondalla amb balls, dinar de germanor, i tot s'acabava amb el res del Rosari, cant dels goigs i adoració a la Mare de Déu. El mètode de desplaçament eren els Ferrocarrils Catalans i hi assistia un bon nombre de gent tant de la comarca,



com de Terrassa mateix.

Acabada la guerra l'any 1939, un grup de socis del Montepio es van reunir "para hacerse cargo de la marcha del Montepio y tomar posesión de los cargos" i també per a formar una Junta Gestora que activés l'associació que va quedar paralitzada durant la guerra. L'any següent es va nomenar una Junta Directiva sent president el Sr. Andreu Querol. Al Montepio hi podien formar part els fills de Morella, del Maestrat i els seus familiars directes que residissin a Terrassa. L'any 1943 el president va proposar comprar un número de la loteria nacional per a compartir-la entre els socis, i a partir de llavors, s'ha fet tots els anys fins avui. Les reunions es feien al Bar Pompeia o a casa d'algun membre de la Junta. L'any 1948 al no presentar-se ningú com a president, un membre de la Junta va proposar el secretari, el Sr. Joan Antoni Boix Martí, sorità, que ho va ser durant vint-i-cinc anys i va introduir noves activitats dins

Terrassa, 23-VIII-1953. **Benedicció de la Imatge de la Mare de Déu de Vallivana a la placeta de la Sagrada Família per monsenyor Vicent Enrique i Tarancón, Bisbe de Solsona. Foto Altimira. Arxiu Capella Beser.**

l'associació, com van ser la festa del setembre, l'aplec a Sant Feliu i la participació en els Sexennis el dia dels catalans.

A l'assemblea de l'any 1950 el soci Sr. Manuel Martí "Custodi", un dels molts que havia treballat a la fàbrica de Giner de Morella va demanar tornar a fer la missa funeral pels socis i sòcies traspasats durant l'any i al negar-se la parròquia de Sant Pere on abans havien estat, es va demanar permís al rector de la Sagrada Família, Mn. Joan Fortuny que va accedir, i veient que l'església de les Josefines era plena, els va instar a tenir un altar amb la imatge de la Mare de Déu de Vallivana al nou edifici que s'estava construint al barri de ca n'Aurell lloc on abans en bastants emigrants de Sorita. Es va crear una Junta a tal efecte i es va encarregar la imatge als tallers de les Escoles Professionals Salesianes de Sarrià, es va escollir el lloc per l'altar a la parròquia, demanant que fes la benedicció

de la Sagrada Imatge el Sr. bisbe de Solsona, aleshores el borrianenc monsenyor Vicent Enrique i Tarancón de grata memòria. Es van recollir un total de 24.556'85 pessetes entre els socis i simpatitzants de la ciutat. S'acordà fer la festa el diumenge dia 23 d'agost de 1953 que va transcórrer de la manera següent:

Primerament, el dissabte es va anar a rebre el Sr. bisbe a l'encreuament entre les carreteres d'Ullastrell i Martorell sent saludat per les màximes autoritats, i arribats a la parròquia es va cantar una Salve i el Sr. bisbe els va dirigir unes paraules de benvinguda. El diumenge, a les 10 es va procedir a la benedicció de la Sagrada Imatge a la placeta de l'església i en processó es va col·locar la Verge en un lloc destacat de l'altar major. L'ofici solemne, presidit pel Sr. bisbe, va ser celebrat pel Rnd. Julià Centelles, escolapi sent assistit pels Rnds. Josep i Adrià Moya, tots morellans. Amb les autoritats van estar pre-





sents els padrins de l'acte, el Sr. Andreu Querol i la Sra. Paquita Miralles. Al final s'entonaren els goigs. A la sortida, es disparà una traca valenciana i l'Esbart Infantil de la Colla Sardanista de la parròquia van interpretar alguns ballets acompanyats pel la cobla "la Principal de Terrassa".

Per la tarde es van celebrar unes solemnes Vespres Pontificals, i el Sr. bisbe va confirmar a un grup de nens i nenes fills de descendents del Maestrat. Va fer el sermó Mn. Josep Pla Adell que va fer una exposició històrica de la patrona de Morella. Finalment es va entronitzar la Imatge al seu altar i el rector Mn. Joan Fortuny va dirigir unes paraules commovedores per tal que tots mantinguessin el seu amor vers la Mare de Déu. El Sr. Boix, president, va dedicar unes paraules d'agraïment a tothom i especialment al Sr bisbe per haver volgut presidir aquesta celebració. De tot l'esdeveniment van aparèixer reportatges i notícies tant al diari local "Tarrasa Informació", com a la revista "Auras Ivano Morellanas".

L'any 1955 l'associació va voler tornar a celebrar l'aplec, com abans s'havia fet a les Fonts. Ara, es van trobar uns terrenys propietat de la família Barnola de Sabadell a prop de Rubí amb una ermita romànica que es deia Sant Feliuet de Vilami-

lans. El programa establert era el següent: entrada en processó dins del recinte, salutació poètica del Sr. Alzamora, santa missa i benedicció dels rotllets, tradicional oferta o subhasta, dinar, festival infantil amb jocs i concursos amb el sorteig d'una panera per obtenir beneficis per a pagar la festa. Finalment es resava el rosari a l'ermita i es cantava la Salve. L'any 1956 a la parròquia, en la festivitat del Corpus es va proposar portar la bandera eucarística al Montepio en agraïment a la celebració de la festa de benedicció de la Verge; hi va participar un centenar de socis. A partir de llavors es va decidir confeccionar una bandera que representés l'associació i pogués fer acte de presència als Sexennis el dia dels catalans. Així es va fer i la nova bandera es va beneir en l'aplec de 1957, podent assistir al Sexenni de 1958.

Tot aquest recull històric te com a objectius recordar uns esdeveniments que ja han passat, i proclamar que es volen celebrar els setanta anys el dia 24 de setembre d'enguany. Són de destacar algunes de les virtuts que tenien aquells treballadors i treballadores que van emigrar dels seus pobles per anar a viure a la gran ciutat. Terrassa, a partir d'aquesta època es va engrandir humanament i econòmica, de tal manera que molts

**A l'esquerra:**  
Terrassa, 23-VIII-1953. Processó d'entrada a la parròquia de la Sagrada Família amb la Mare de Déu de Vallivana portada per socis del Montepio. Foto Altimira. Arxiu Capella Beser.

**A la dreta:**  
Rubí, 30-V-1955. Processó d'entrada en el primer aplec del Montepio a Sant Feliuet de Vilamilans presidida per Mn. Josep Pla Adell, morellà, rector de la parròquia de Santa Madrona de Barcelona. Arxiu Beser Jordà.

dels que quedem ja no som aquells fills del Maestrat, sinó néts i alguns d'ells quasi ni saben, ni recorden els seus orígens. Només els reconeixem pels seus cognoms: Ferrer, Mampel, Gasulla, Ripollès, Celma, Querol, Segura... L'any 2016 la Germandat (que així li dèiem) va celebrar els cent anys, amb reconeixements dels Ajuntaments de Terrassa i de Morella, i diferents activitats festives. El desig d'aquells emigrants s'ha vist acomplert, doncs tots formem part d'aquesta societat actual, alguns, però han conservat les arrels, la casa (com a segona residència) i alguns familiars al Maestrat, tot per donar estima, valor i vida al país del qual pervenien.

A part d'alguns pocs obrers que van lluitar en una època difícil per a millorar les condicions de treball, la gran majoria de la gent de Maestrat manifestava un altruisme i solidaritat importants, ho demostra el fet que quan abandonaven els seus càrrecs deien que ells ho havien fet *gustosament i pel bé de l'entitat* i per tant sense cap interès, ni afany de lucre, i que en conseqüència el que es pretenia era que l'associació i l'ajuda mútua que llavors existia es mantingués. Un altre tret evident era la seva religiositat, cosa que ja portaven d'aquestes terres i que era reconegut pels sacerdots de les parròquies, i això perquè els

mateixos familiars els havien educat en el fervor i la devoció vers la Mare de Déu. Moltes vegades els emigrants es dirigien al capellà davant d'alguna dificultat, i aquest els ajudava en la mesura de les seves possibilitats. Per tant, l'església va tenir un paper rellevant en la integració d'aquestes persones novingudes quan encara no existien els Serveis Socials. I finalment caldria destacar la seva voluntat i esforç en el treball ben fet. En realitat es tractava de persones que anteriorment ja havien tingut el mateix ofici en les fàbriques tèxtils, i en conseqüència alguns empresaris agraïen aquesta característica dels treballadors i treballadores del Maestrat afegint una pesseta al seu sou. La gran majoria, si no estaven casats es van casar amb gent d'aquí. Altres atribucions les podeu trobar en el llibre editat l'any 1916 en motiu del centenari. És per tot això que us fem sabedors de la celebració d'aquest setanta aniversari de Vallivana a Terrassa, de tot el qual farem comentari una vegada acabat l'Anunci i la festa del setembre de Terrassa.

<sup>1</sup>Vid. BESER JORDÀ, Manuel: **Cent anys del Maestrat a Terrassa (1916-2016) Crònica de l'Associació**, ed. Associació Cultural "El Maestrat" a Terrassa, Inkyprint SL, Terrassa, 2016, Pàgs 37-39.

## “Qui diu que la gent no compra llibres”

per Mercè Ibarz, a Vilaweb 18.11.2023

Falten dades sobre els compradors de llibres de vell, que a França són nou milions en un negoci més i més pròsper



La llibreria Sánchez, de segona mà, al carrer de Còrsega de Barcelona (fotografia: M.I.).

Estaria bé tenir xifres de les vendes del llibre de vell, de segona mà, d'ocasió, com en tenen a França, revelades en l'últim Saló del Llibre. Perquè això de dir que la gent no llegeix i de dir-ho a partir de les vendes de les llibreries (de primera mà), vendes de més en més migrades, pot ben ser que sigui un mirall enrarit. Ho comento amb el llibreter Rafa Sánchez, de la llibreria d'ocasió del mateix nom, que aquestes setmanes m'ajuda a destriar i endur-se bona part dels volums que a casa hem anat acumulant, tant a Barcelona com a Saïdí. Ocupen massa espai i ja no hi és un dels dos lectors que érem, el comprador impenitent de llibres de segona mà, escorcollador del mercat dominical de Sant Antoni des de petit i de gran de la cadena Re-Read. “Uf”, em diu en Rafa, “això que la gent no llegeix... ho fan córrer els grans grups editorials...”, que han renunciat i pretenen que renunciem al llibre de fons, afegeixo.

Les xifres franceses canten una altra cançó, no sabem si les catalanes s'hi podrien afegir al cor. Comento al llibreter un article d'Expodif, ben explícit: “El pròsper mercat del llibre de vell i d'ocasió: una oportunitat per als professionals de la venda de llibres el 2023.”

És una tendència que respon a les preocupacions ambientals i econòmiques dels lectors. En els darrers anys, el mercat del llibre de segona mà creix a França, engega l'article. Tant és així que les dades més recents mostren un creixement del 38% de les vendes el 2022, és a dir, 80 milions de llibres de segona mà comprats per una facturació de 350 milions d'euros. I això vol dir 9 milions de compradors de llibres de vell, segons l'estudi del Saló del Llibre d'enguany.

Nou milions! Si fem la proporció catalana, serien un milió de compradors de llibres de segona mà... Algú ho sap, ho ha estudiat, hi ha pres interès?

Els 9 milions francesos representen el 34% dels compradors de llibres, un augment de l'11% entre el 2017 i el 2022. De mitjana, cada comprador adquireix 8,9 llibres l'any, amb una cistella mitjana de 39 euros. Entre el total de compradors de llibres, nous o de vell, un 53% en compra de segona mà, que vol dir els que només en compren de vells (un 9%) i els altres (un 44%) són el que en francès en diuen *mixeurs*, mixtes, els que alternen la compra de llibres nous i vells.

Una altra dada bonica: la intensitat de la compra de llibres de segona mà es correlaciona a França amb la intensitat de la lectura, amb un 11% de “petits lectors” de segona mà i un 81% de “lectors adults”. El bon lector, petit o gran, necessita el llibre de fons, els referents dels llibres nous, és això i és així.

Massa dades en aquest escrit. Però no està de més consignar-les. 9 milions de lectors de llibres d'ocasió, provinents d'unes altres mans, en una població de 68 milions, la francesa, no està gens malament.

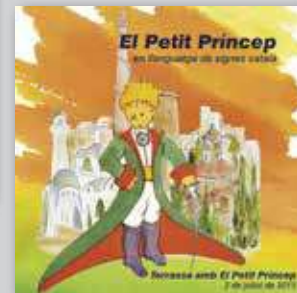
El negoci del llibre vell no existiria sense el llibre nou i pateix les mateixes circumstàncies. El llibreter Sánchez no diu res més i em sembla que puc seguir el seu raonament silenciós, que formulo jo mateixa en aquestes ratlles, no pas ell. L'embaïllum monumental de llibres nous, que no duren en les llibreries, la majoria, més enllà dels dos mesos, amb sort, sepultats per les novetats immediates i els *best-sellers*, és també una allau per al llibre de vell.

Si un llibre nou és ara vell al cap de tres mesos i torna cap al magatzem editorial, si és que l'editora se'l pot permetre, ni el sector del llibre de vell pot entomar tants excedents... I el llibre d'ocasió pot deixar de ser el llibre que va de mà en mà, d'un lector a un altre lector, d'una lectora que els ha fruit abans. Subratllats o no, dedicats o no, personals, mai impersonals.

No faig cas dels temors ni de l'obscuritat de l'horitzó i canto la cançó d'aquests llibreterers que donen vida nova als llibres i somio que els de casa arribaran als seus nous lectors, petits i grans.



# Botiga del col·leccionista



Fira Modernista de Terrassa del 2016, 4a sèrie, 12 sobrets en color, 2€

- Auques
- Ed. limitades i numerades: 3€
- Festa Major de Terrassa 1929
- XI Fira Modernista de Terrassa
- A toc de pito de Jacint Morera
- Col·leccionistes de Terrassa
- Auca de Feliu Formosa
- Auca de Salvador Alavedra Invers
- Calendars de butxaca
- Sèries de 8 unitats: 3€
- 2013, dibuixos d'A. Sebastià i Querol
- 2014, dibuixos de Pere Prat i Rius
- Catàlegs d'exposicions 3€
- Papers de Guerra
- El Petit Príncep
- Cotxes Scalextric, un món de col·leccionisme
- Els Goigs de Terrassa
- Herois de paper
- El món de les auques
- El Petit Príncep
- DVD en llenguatge de signes català: 5€ - **exhaurit**
- Medallística
- Disposem de medalles commemoratives de ben diversos esdeveniments i personalitats. Preu a convenir.
- Monedes de Terrassa Facsímils
- Augmentat del senyal de Terrassa incús i anepígraf, estampat el 1472, a la guerra dels Remences: 10€
- Augmentats dels sisens d'aram encunyats a la Universitat forana de Terrassa durant la guerra dels segadors (1640-1652): 10€

## Vinyetes

- Col·lecció de 32 vinyetes nacionalistes: 5€

## Goigs

- Sta. Maria d'Ègara 2013: 1€
- St. Jordi 2014: 1€
- St. Pere, St. Miquel i Sta. Maria d'Ègara 2014, ed. commemorativa i numerada 4 pàg: 5€
- Identitat de Catalunya: 1€
- St. Fiacre: 1€
- Als Patriotes Catalans 2017: 1€
- Als Patriotes Catalans 2018: 1€
- Als Patriotes Catalans 2019: 1€

## Pins de l'Associació

- 40è aniversari amb escut i corona: 1,50€
- Logo 2005-06 coure: 1,50€
- Logo 2005-06 platejat: 1,50€

## Punts de llibre

- Sèries de 7 unitats: 3 € cadascuna
- Xemeneies de Terrassa, 1a sèrie - **exhaurit**
- Capgrossos de Terrassa, 2a sèrie
- Capgrossos de Terrassa, 3a sèrie
- Capgrossos de Terrassa, 4a sèrie
- Capgrossos de Terrassa, 5a sèrie
- Capgrossos de Terrassa, 6a sèrie
- Capgrossos de Terrassa, 7a sèrie
- Capgrossos de Terrassa, 8a sèrie
- Capgrossos de Terrassa, 9a sèrie
- Preu especial les 7 sèries dels Capgrossos de Terrassa: 18€
- Teixits Modernistes, 8a sèrie
- Dissenys Modernistes, 10a sèrie
- 40 anys Minyons de Terrassa, 11a sèrie
- Automotors elèctrics, 12a sèrie

## Sobrets de sucre

- Sèries de 6 unitats: 0,5€
- Masies de Terrassa, dibuixos de Montserrat Font, 1a sèrie - **exhaurit**
- Parc de Vallparadís de Terrassa, fotografies de M. Paraira, 2a sèrie
- A toc de pito, dibuixos de Jacint Morera, 3a sèrie - **exhaurit**
- Fira Modernista de Terrassa del 2016, 4a sèrie, 12 sobrets color: 2 €
- Festival Jazz Terrassa, 5a sèrie, 12 sobrets color 2€ - **exhaurit**
- Festival Jazz Terrassa, 6a sèrie, 12 sobrets color 2€ - **exhaurit**
- Festival Jazz Terrassa, 7a sèrie, 12 sobrets color 2,5 € - **exhaurit**
- 40 anys Minyons de Terrassa, 8a sèrie, 12 sobrets color 2,5€
- Premis d'Honor de les Lletres Catalanes (1969-1993), 9a sèrie, 25 sobrets en color, 5€
- Premis d'Honor de les Lletres Catalanes (1994-2018), 10a sèrie, 25 sobrets en color, 5€
- Cartells del Carnestoltes de Terrassa, 11a sèrie, 12 sobrets en color, 2,5€
- Cartells del Carnestoltes de Terrassa, 12a sèrie, 12 sobrets en color, 2,5€

En venda a la seu social, a la Fira-Mercat a la plaça de Ricard Camí, els dissabtes de 10 a 14h. Per correu electrònic a [coleccionistes-terrasa@gmail.com](mailto:coleccionistes-terrasa@gmail.com) i a la seu de Col·leccionistes de Terrassa.

**COLLECCIONISTES  
DE TERRASSA**

# Agenda

**E** exposició  
**C** conferència  
**T** trobada

**F** fira, mercat d'intercanvi  
**I** intercanvi sobrets sucre  
**RJ** reunió de junta

Dilluns Dimarts Dimecres Dijous Divendres Dissabte Diumenge

2024

## gener

1	2	3	T	4	5	T	6	F	7
8	9	10	T	11	12	T	13	F	14
15	16	RJ	T	18	19	T	20	F	21
22	23	24	T	25	26	T	27	F	28
29	30	31	T						

## febrer

				1	2	T	3	F	4
5	6	7	T	8	9	T	10	F	11
12	13	14	T	15	16	T	17	F	18
19	20	RJ	T	22	23	T	24	F	25
26	27	28	T	29					

## març

					1	T	2	F	3
4	5	6	T	7	8	T	9	F	10
11	12	13	T	14	15	T	16	F	17
18	19	RJ	T	21	22	T	23	F	24
25	26	27	T	28	29	T	30	F	31

### Fires, mercats i trobades

www.eltroc.org

### Fira-mercat d'intercanvi

Promoció del col·leccionisme i antiguitats

Tots els dissabtes de 10 a 14 h a la rambla d'Ègara de Terrassa.

### Intercanvi sobrets de sucre

Periòdicament fem intercanvis a la seu social de l'Associació de 10 a 13.30h.

Accés pel carrer Torres Garcia s/n Centre Cultural Terrassa.

### Seu social

Oberta els dimecres, dijous i divendres no festius de 18 a 20 h.

El mes d'agost no hi ha activitats.

# Venc/canvio/ dono/busco/ compro/...

Aquesta secció és gentilmente oberta als vostres anuncis breus, envieu-ne el text a [coleccionistesterrassa@gmail.com](mailto:coleccionistesterrassa@gmail.com)

### Objectes en liquidació de l'Associació:

- Màquina portàtil d'escriure Olivetti Lettera 25 amb maleta, en bon estat, 25 €
- Tapes d'àlbums segells Unicef, d'Espanya, de diversos països amb anelles, a 1 €.
- Jocs de fulls nous d'Espanya, anys 1975/1979, 1971/1981, 1981. Donació estimativa.
- Catàlegs Yvert et Tellier anys 80, 1€ cadascun.
- Clauers de Terrassa, 2 x 1 €.
- Clauers d'arreu, 4 x 1 €.
- Milers de fulls de Loteria Nacional de España.
- Àlbums de segells de ben diversos països: Cuba amb milers de segells, 40 €. Àfrica amb milers de segells, 25 €.

### Encenedors

Amador Magdaleno, 931 198 979

### Joguets de llauana i tren de "escala 0" (tipus Payà)

Josep Valls, 648 920 279

### Plaques de cava

Intercanvi i/o compra  
Jaume Bou, 639 374 919

### Sobrets de sucre

Miquel Paraira  
690 665 392 / 937 855 565  
mparaira@yahoo.com

### Goigs

Intercanvi i/o compra  
Francesc Comellas, 609 935 713

### Punts de llibre

Antoni Antolí, 617 251 811 intercanvi

### Programes Cine Domènec

de Rubí 1942 a 1961 complets, dos àlbums.  
Jordi Presas, 640 225 724

### ESPANYA anys sencers en nou. Venc del 1976 al 1982, 7 unitats de cada segell.

Joan Ferrer, 618 618 472

L'Associació de Col·leccionistes de Terrassa no es fa responsable dels punts de vista expressats en els articles signats pels seus autors ni els comparteix necessàriament. Alhora, recomana i n'autoritza la seva difusió sempre que se n'indiqui la procedència. Seguint el compliment de la LO 15/1999, de protecció de dades de caràcter personal, l'informem que les seves dades personals de què disposem estan incorporades a un fitxer amb la finalitat de permetre la gestió social de l'associació amb els seus socis. Aquest fitxer, de titularitat i responsabilitat de l'Associació, pren totes les mesures necessàries per garantir la seguretat i confidencialitat. Li comunicuem el seu dret a accedir, rectificar, oposar-se, i si escau, cancel·lar les seves dades personals del fitxer del qual som responsables mitjançant un correu adreçat a [coleccionistesterrassa@gmail.com](mailto:coleccionistesterrassa@gmail.com), o per correu postal a la nostra seu social. L'opinió de l'Associació no coincideix necessàriament amb la dels articles firmats.

Publicació periòdica informativa de l'Associació de Col·leccionistes de Terrassa  
Rambla d'Ègara, 340 - Centre Cultural  
Terrassa 08221 Terrassa  
GPS: X 415897 Y 4539238  
Cel: [coleccionistesterrassa@gmail.com](mailto:coleccionistesterrassa@gmail.com)  
Dipòsit legal B-28609-2011  
ISSN 2014-3265 / ISSN Internet 2014-587X